

Vergaderjaar 2013–2014

33 930 X

**Jaarverslag en slotwet Ministerie van Defensie
2013**

Nr. 5

LIJST VAN VRAGEN EN ANTWOORDEN

Vastgesteld 10 juni 2014

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Defensie over het Jaarverslag van het Ministerie van Defensie 2013 (Kamerstuk 33 930 X, nr.1).

De minister heeft deze vragen beantwoord bij brief van 6 juni 2014. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Ten Broeke

De griffier van de commissie,
Van Leiden

1

Op welke wijze kan de versterkte rol van de Commandant der Strijdkrachten (CDS) helpen om het financieel beheer in de toekomst te verbeteren?

De rol van de CDS is versterkt op het gebied van de allocatie van alle middelen binnen de krijgsmacht. Ambities en middelen kunnen zo beter op elkaar worden afgestemd. Deze rol onderscheidt zich echter van financieel beheer dat zich richt op alle activiteiten die uiteindelijk leiden tot de verantwoording over de financiële transacties en de saldi. Hierbij gelden eisen als rechtmatigheid, doelmatigheid en deugdelijkheid.

2

Op welke wijze kan het programma Enterprise Resource Planning (ERP) helpen om het financieel beheer in de toekomst te verbeteren en welke stappen zijn er volgens u nodig om ERP tot prioriteit te behandelen binnen de defensieorganisatie?

Defensie voert de financiële administratie al sinds 2008 uit met de financiële module van ERP. Door de invoering van ERP wordt de bedrijfsvoering defensiebreed gestandaardiseerd en geïntegreerd. Deze software bevat bovendien controlefuncties. Dit draagt bij aan de verbetering van het financieel beheer. Daarnaast is ook de manier van organisatie van belang. Zo is Defensie in juni 2013 begonnen met de concentratie van de financiële administratie en het financiële beheer in het Financieel Administratie- en Beheer Kantoor (FABK). Dit heeft niet alleen de doelmatigheid vergroot, maar zal, na een tijdelijke teruggang in de kwaliteit gedurende de overgangsfase, het financieel beheer naar verwachting verbeteren.

3

Op welke wijze heeft de Nota «In het belang van Nederland»¹ bijgedragen aan een beter financieel beheer bij uw ministerie en hoe zal dit in de toekomst bijdragen aan een beter financieel beheer?

De nota *In het belang van Nederland* richt zich niet direct op financieel beheer, maar wel op de structurele betaalbaarheid van Defensie. Ten behoeve van de financiële onderbouwing van deze nota is gebruik gemaakt van zogenoemde sjablonen voor de grote wapensystemen. Daarin zijn de investeringen, de relevante exploitatie en de ontvangsten in samenhang beschouwd over een periode van vijftien jaar. Niet eerder heeft Defensie zoveel gedetailleerde financiële informatie over de belangrijkste wapensystemen bijeen weten te brengen. Dit heeft een grote inspanning gekost, omdat deze informatie nog niet direct uit de financiële administratie kan worden gehaald. Dit was geen eenmalige exercitie. Daarom heeft u op 1 november 2013 een plan van aanpak (Kamerstuk 33 763, nr. 27) ontvangen waarin is uiteengezet hoe deze aanpak structureel wordt ingevoerd in de bedrijfsvoering van Defensie.

4

Kunt u beoordelen of het mogelijk was/is om voor het programma Strategic Process and Enabled Reengineering (SPEER) en het herbeleggingsplan Vastgoed Defensie en het programma voor het financieel beheer dezelfde structuur aan te houden als materieelbeheer, wat volgens het geplande tijdschema uitgevoerd is en nu inmiddels het materieelbeheer op orde is?

---

¹ Kamerstuk 33 763, nr. 1

De aard, reikwijdte en complexiteit van het verbeterprogramma voor financieel beheer, SPEER en het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie (HVD) verschillen fundamenteel van het verbeterprogramma voor materieelbeheer. Er is geen sjabloon dat voor elk type probleem toepasbaar is, de werkwijze moet passen bij de specifieke kenmerken van de programma's. Uiteraard trekt Defensie wel lessen uit het succesvolle verbetertraject materieelbeheer. Ik beoog alle trajecten gedoseerd, consistent en zorgvuldig uit te voeren zoals ook de Algemene Rekenkamer adviseert.

5

Kunt u aangeven wat de plannen zijn voor het restant bedrag van 115 miljoen euro die in 2015 extra wordt geïnvesteerd, naast 41 miljoen euro die wordt gebruikt om aangekondigde bezuinigingsmaatregelen in het operationele domein terug te draaien, dan wel te verzachten?

Zoals ik met de aanvulling op de nota *In het belang van Nederland* (Kamerstuk 33 763, nr. 7) heb gemeld, wordt van de € 115 miljoen in 2015 een bedrag van € 25 miljoen wordt ingezet om de Johan Willem Frisokazerne in Assen open te houden en 45 Pantserinfanteriebataljon te behouden. Verder gebruik ik een bedrag van € 41 miljoen om maatregelen in het operationele domein te verzachten. Zo komt de maatregel om de vliegbasis Leeuwarden vooruitlopend op de invoering van de F-35 om te vormen van een *main operating base* naar een kleinere *deployable operating base* te vervallen. Verder wordt het JSS in dienst gesteld met een gereduceerde bemanning, komt het roulatiesysteem voor de marinierscompagnie op Aruba te vervallen en zal worden geïnvesteerd in een simulator voor de Chinook helikopter. Het restant, een bedrag van € 49 miljoen, is gereserveerd om de stijging naar het prijspeil 2014 te compenseren.

6

Kunt u aangeven hoe u de tekorten aan technisch personeel en reservedelen na 2016 verwacht op te lossen en hoe u de gestelde doelen en middelen op elkaar laat aansluiten?

15

Wanneer verwacht u dat alle voorraden weer volledig zullen zijn aangevuld?

Het beoogde herstel van de gereedstellingsvoorraden staat voor eind 2014 gepland met een mogelijke uitloop naar 2015 voor artikelen die moeilijk verkrijgbaar zijn of een lange verwervingstijd vergen. Vanaf 2016 zijn die voorraden naar verwachting op het gewenste niveau.

Op dit moment zijn er tekorten aan reservedelen voor de CV-90. Ook bestaan tekorten voor vliegtuigen en in het bijzonder de helikopters. Dergelijke onderdelen hebben doorgaans een lange levertijd. Om de beschikbaarheid van deze reservedelen te verhogen, worden met fabrikanten afspraken gemaakt voor meerdere jaren over leveringsvoorwaarden en de beschikbaarheid van onderdelen. Deze afspraken worden gebaseerd op het aantal geplande vliegeuren. Zo is in 2013 met Boeing een contract getekend voor de reservedelen voor de Chinook en de Apache. Over de bredere problematiek rondom de NH-90 wordt u in een later stadium afzonderlijk geïnformeerd.

Technisch personeel wordt steeds schaarser. Enerzijds vergrijsst de arbeidspopulatie, waardoor de vraag naar nieuw technisch personeel toeneemt. Anderzijds volgen steeds minder jongeren een technische opleiding, waardoor het aanbod aan technisch personeel afneemt. Dit

resulteert in een krappe arbeidsmarkt waarop concurrentie is om het beste technisch personeel te werven. Om de instroom van voldoende technisch personeel voor Defensie te optimaliseren, profileert Defensie zich als dé technisch werkgever van Nederland, waar technici onder uitdagende omstandigheden met de modernste techniek werken. Defensie waarborgt hierbij de maatschappelijke verankering en de binding met jonge technici, onder andere door structurele samenwerkingsverbanden met de technische opleidingsinstituten aan te gaan en door de wervingsactiviteiten en de arbeidsmarktcommunicatie te richten op deze doelgroep.

Bij de wervingsactiviteiten wordt vooral ingezet op interactieve programma's. Defensie stemt de wervingsactiviteiten af op de benodigde specialistische kennis of vooropleiding.

7

Welke ervaringen zijn met de patriotmissie opgedaan, sinds de uitzendbescherming is aangepast?

De uitzendbescherming is niet aangepast. Om redenen van operationele noodzaak kan in uitzonderingsgevallen wel van deze uitzendnorm worden afgeweken. Voor de Patriotmissie is van deze mogelijkheid gebruik gemaakt voor de periode waarin nog niet het normale uitzendritme kan worden gehanteerd. Hiervoor is een pakket aan maatregelen ontwikkeld met de mogelijkheid om in individuele gevallen aanvullend maatwerk te leveren. Sinds deze maatregelen van kracht zijn, zijn er geen negatieve ervaringen opgedaan binnen de Patriotmissie. Dit neemt niet weg dat de uitzenddruk als hoog wordt ervaren.

8

Kunt u aangeven welke resultaten zijn geboekt bij de nationale inzet van de marine voor de kust van Nederland tegen drugscriminaliteit?

In 2013 zijn tweemaal schepen van het Commando Zee strijdkrachten ingezet ter ondersteuning van de civiele autoriteiten bij bestrijding van drugshandel op de Noordzee. In december 2013 heeft de inzet in samenwerking met douane, zeehavenpolitie, Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD) en het Openbaar Ministerie geleid tot onderschepping van enkele honderden kilo's verdovende middelen en aanhouding van meerdere verdachten.

9

Wat zijn de operationele consequenties van de vertraging in de reorganisatie van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie?

Er zijn geen operationele consequenties. De bestaande medische organisaties bij de operationele commando's worden langer aangehouden, in onderling overleg tussen de Defensie Gezondheidszorg Organisatie en de operationele commando's. Tevens is inhuur en inzet van reservisten mogelijk gemaakt. Het resultaat is dat alle activiteiten in het kader van inzet en gereedstelling konden doorgaan.

10

Om welke reorganisaties gaat het bij de 15% reorganisaties die in 2014 en 2015 moeten worden voltooid?

Het betreft de vertraagde reorganisaties van de DGO, de doorontwikkeling van de Divisie Personeel & Organisatie Defensie (DPOD) en de Defensie Bewakings- en Beveiligingsorganisatie (DBBO), de oprichting van het

Talencentrum Defensie, de reorganisatie van de Militaire Luchtvaart Autoriteit, twee reorganisaties binnen het vastgoeddomein, een aantal operationele staven binnen het CLAS en twee aan cyber gerelateerde organisaties. Voor een compleet overzicht van de reorganisaties verwijs ik u naar de recente Personeelsrapportage (Kamerstuk 33 763, nr. 43).

11

Wanneer kunt u duidelijkheid verschaffen over hoeveel medewerkers overtollig worden?

Momenteel worden de gevolgen van de nota *In het belang van Nederland* uitgewerkt door de defensieonderdelen. Daarbij wordt gestreefd naar zo min mogelijk overtolligheid. Zodra de exacte personele consequenties duidelijk zijn, zal ik u hiervan op de hoogte stellen.

12

Kunt u een actueel overzicht geven van het defensiematerieel dat in de verkoop staat?

Het Defensiematerieel dat in de verkoop wordt gemeld in het Materieel-projectenoverzicht (Kamerstuk 27 830, nr. 113).

13

Hoe vaak is sinds 2010 voorgekomen dat onverkoopbaar defensiematerieel aan de sloop moest worden aangeboden zoals bij bevoorradingsschip Zuiderkruis? Kunt u daar een overzicht van geven?

Het aanbieden van onverkoopbaar defensiematerieel voor sloop komt slechts sporadisch voor. In die gevallen dat voor sloop van defensiematerieel is gekozen, waren de kosten voor verkoopgereed maken hoger dan de verwachte opbrengst. Het gaat dan bijvoorbeeld om materieel dat bij missies beschadigd is geraakt.

14

Hoeveel minder inkomsten krijgt u als gevolg van het feit dat de Lynx-helikopters en de derde DC-10 niet worden verkocht?

Voor de Lynx is er geen sprake van lagere verkoopopbrengsten. Met het toestel kunnen vrijwel geen vliegers meer worden gemaakt. De verkoopopbrengsten zijn daarom gebaseerd op de verkoop van de nog bruikbare delen aan landen die de Lynx nog in gebruik hebben. Er blijkt geen belangstelling te bestaan voor de verkoop van de derde DC-10. Het is financieel ongunstig om het toestel nog langer aan te houden. De reservedelen die door de sloop beschikbaar komen, kunnen worden gebruikt voor de instandhouding van de resterende KDC-10's. Het netto verlies aan verkoopopbrengsten bedraagt € 0,7 miljoen.

15

Wanneer verwacht u dat alle voorraden weer volledig zullen zijn aangevuld?

Zie het antwoord op vraag 6.

16

Welke mogelijkheden zijn onderzocht om nauwer samen te werken binnen de Northern Group?

In de *Northern Group* is de identificatie van samenwerkingsmogelijkheden een terugkerend onderwerp. Het uitgangspunt is om zo veel als mogelijk

aan te sluiten bij bestaande samenwerkingsverbanden. In dat kader hebben de ministers van de *Northern Group* op 3 december 2013 in Helsinki de activiteiten besproken die perspectief bieden op nauwere samenwerking. Hierbij gaat het om gezamenlijke oefening en training (onder meer voor cyberveiligheid), de uitbreiding en *pooling and sharing* van capaciteiten (onder andere *Air-to-Air refueling* en trainingsfaciliteiten) en kennisdeling en -verdeling door middel van *non-papers* en seminars (zoals over *green defence* en het NATO *Defence Planning Process*).

Nederland en het Verenigd Koninkrijk zijn uitgenodigd om aan te sluiten bij het project *Sea Surveillance of the Baltic Sea* (SUCBAS), dat streeft naar een omvattend maritiem informatiebeeld van de Oostzee en de Noordzee. Dit project bevordert de veiligheid op zee en de informatie is economisch van belang vanwege onder meer inzicht in de vaarroutes. Op dit moment worden de technische en bestuurlijke aspecten van een aansluiting nader onderzocht en met de partners besproken. Nederland heeft in de *Northern Group* onderstreept dat het *European Air Transport Command* (EATC) open staat voor toetreding van andere landen of groepen van landen.

17

Wanneer zal de basisimplementatie van ERP zijn voltooid?

De basisimplementatie ERP wordt midden 2015 voltooid.

18

Verwacht u mee- of tegenvallers in de vastgoedportefeuille door de dalende marktprijzen?

Nee, op dit moment niet. In de ramingen wordt zo goed mogelijk rekening gehouden met de ontwikkelingen in de vastgoedmarkt.

19

Zijn de 15,3 miljoen euro kosten voor de beveiliging van ambassades en posten in het buitenland alle kosten die u betaalt voor de beveiliging van Nederlandse posten in het buitenland of zijn er ook kosten die niet worden terugbetaald door de minister van Buitenlandse Zaken?

Ja, alle kosten die de Koninklijke Marechaussee voor de beveiliging voor de hoog risico posten in het buitenland heeft gemaakt, zijn betaald uit het beschikbare budget van Buitenlandse Zaken van 15,3 miljoen euro.

20

Waarom is de bijstelling van het verplichtingenbudget van de Commandant Luchtstrijdkrachten (CLSK) voor de bijdrage voor de Foreign Military Sales (FMS)-case voor F16-opleidingen en trainingen in Tucson in de VS (149 miljoen dollar voor vijf jaar) niet eerder voorzien, maar wordt deze pas achteraf verantwoord?

De bijstelling was wel voorzien in 2013. Het verplichtingenbudget kon echter pas worden aangepast nadat de *Letter of Offer and Acceptance* was geaccordeerd. Dit is pas na de 2e suppletoire Wet gerealiseerd, waardoor de melding aan de Kamer afzonderlijk diende te gebeuren.

21

Waarom worden de uitgaven voor F-16-opleidingen en trainingen in Tucson in de VS in dollar gegeven en niet in euro's?

22

Hoeveel bedragen de uitgaven voor F-16-opleidingen en trainingen in Tucson in de VS in euro's?

Contracten voor de F-16 opleidingen en trainingen worden met de Amerikaanse via *Foreign Military Sales* (FMS) gesloten. FMS-contracten, zoals dit contract voor de F16-training in Tucson, worden in dollars gesloten en zijn zo ook opgenomen in de administratie. Het bedrag in dollars is overgenomen in het Jaarverslag. Met de F-16-opleidingen en trainingen in Tucson in de Verenigde Staten is een bedrag gemoeid van 149 miljoen dollar. Voor dit specifieke contract is een termijndollarcontract aangegaan met een koers 1 € = \$ 1,36, waardoor het bedrag uitkomt op 109,7 miljoen euro.

23

Wat houdt de bijdrage van 106,5 miljoen euro voor het Strategic Airlift Capability C-17 programma precies in?

De bijdrage van 106,5 miljoen euro is een verhoging van de verplichtingenstand in de administratie tot 2033 voor het *Strategic Airlift Capability C-17 Programma*, zoals ik u heb gemeld in mijn brief van 28 februari 2014 (Kamerstuk 33 750 X, nr. 43). Tot 2013 was de verplichting vastgelegd tegen een nagestreefd kostenniveau (*cost target*). In 2013 heb ik besloten om de verplichting vast te leggen op grond van het afgesproken kostenplafond (*cost ceiling*). Daarmee wordt de volledige financiële verplichting gedekt.

24

Is de behoefte aan Vessel Protection Detachements (VPD's) in 2013 lager geweest dan initieel werd verwacht?

30

Welke gevolgen heeft het aantal gerealiseerde VPD's dan het oorspronkelijke plangetal voor de toekomstige planning van het aantal in te zetten VPD's?

Ja. De Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders (KvNR) schat dat jaarlijks behoefte is aan de bescherming van 175 transporten in het risicogebied nabij Somalië. Het aantal aanvragen voor VPD's is minder. In 2013 zijn 64 aanvragen ingediend en werden 40 VPD's ingezet. Het aantal toegewezen VPD's is in 2013, ondanks het sterk teruggelopen aantal incidenten, met 25 procent toegenomen ten opzichte van 2012.

Het aantal van 175 VPD's per jaar strookt met het geschatte aantal transporten dat jaarlijks behoefte heeft aan bescherming in het risicogebied nabij Somalië. Op dit moment is geen wijziging in dit plangetal voorzien.

25

Wanneer en waarom is het plangetal voor het aantal in te zetten VPD's verlaagd naar 75? Wanneer en waarom is het plangetal voor het aantal in te zetten VPD's verlaagd naar 60?

Met de eerste supplettoire Wet 2013 is de raming voor de inzet van VPD's met een bedrag van € 11,0 miljoen verlaagd, omdat er minder aanvragen van reders werden ontvangen dan was voorzien. Het aantal voor 2013 geraamde VPD-inzetten werd incidenteel verlaagd van 175 naar 75. Met de tweede supplettoire Wet 2013 is de raming voor de inzet van VPD's verder verlaagd met een bedrag van € 2,6 miljoen, ook vanwege het achterblijvende aantal aanvragen. Het aantal voor 2013 geraamde VPD-inzetten werd daarbij incidenteel verder verlaagd van 75 naar 60.

26

Kunt u toelichten waarom de (civiel gecontracteerde) oefendoelen niet beschikbaar waren?

27

Welke contractuele gevolgen heeft het niet beschikbaar zijn van de (civiel gecontracteerde) oefendoelen gehad voor de andere contractpartij?

28

Is dit aanleiding voor u geweest de (civiel gecontracteerde) oefendoelen op een andere wijze te (gaan) organiseren?

Het CZSK heeft in de tweede helft van 2013 geen gebruik kunnen maken van oefendoelen. Dit werd veroorzaakt doordat het contract is ontbonden vanwege een faillissement van de leverancier. Het CZSK heeft gezocht naar een andere civiele leverancier, maar deze was in 2013 nog niet gevonden. Een deel van het programma voor 2013 is daardoor niet uitgevoerd. Voor 2014 en verder is inmiddels een contract afgesloten met een andere leverancier. Het oefenprogramma is inmiddels hervat.

29

Welke gevolgen heeft het niet doorgaan van geplande lanceeroefeningen gehad voor de geoefendheid? Zijn of waren er andere mogelijkheden om de geplande lanceeroefeningen anders dan met de (civiel gecontracteerde) oefendoelen in te richten?

Doordat minder lanceeroefeningen zijn uitgevoerd, is de geoefendheid op dit gebied lager uitgevallen dan gepland. De lanceerprocedure is wel gesimuleerd beoefend aan boord, maar een dergelijke simulatie heeft minder oefenwaarde dan een echte lancering. Het oefenprogramma is inmiddels hervat.

30

Welke gevolgen heeft het aantal gerealiseerde VPD's dan het oorspronkelijke plangetal voor de toekomstige planning van het aantal in te zetten VPD's?

Zie het antwoord op vraag 24.

31

Wanneer verwacht u dat de verschillende eenheden van het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) weer volledig aan hun operationele doelstellingen kunnen voldoen en dat de personele en materiële problemen zijn opgelost?

De huidige verwachting is dat de operationele doelstellingen in 2016 realiseerbaar zijn. Dit komt onder meer door de benodigde tijd om personeel te werven en op te leiden en door de lange levertijden van reservedelen. De feitelijke operationele inzetbaarheid, de training en het voortzettingsvermogen is afhankelijk van veel factoren. Ook de omvorming van de 13 Gemechaniseerde Brigade naar een gemotoriseerde brigade speelt hierbij een rol.

32

Kunt u een overzicht geven van alle gevolgen voor de operationele commandocentra door het gedurende zes weken niet kunnen verwerken van verwervingsmutaties door het materieel-logistieke bedrijf?

33

Welke andere gevolgen heeft het gedurende zes weken niet kunnen verwerken van verwervingsmutaties door het materieel-logistieke bedrijf gehad voor de operationele inzetbaarheid, de geoefendheid en de mate van gereedheid van de afzonderlijke krijgsmachtsdelen?

Door de lange duur van verwervings- en materieel-logistieke processen is het niet mogelijk om een directe relatie te leggen tussen deze relatief kortdurende verstoring in de verwerving en de gereedheid. Deze verstoring heeft de operationele inzet en de gereedstelling niet merkbaar beïnvloed. Doordat de verstoring vooraf bekend was, zijn reservedelen voor planmatig onderhoud vooraf aangevraagd. Ook is voorzien in een noodprocedure waarmee essentiële goederen toch konden worden geleverd.

34

Hoe verklaart u het structurele tekort aan reserveonderdelen waardoor inzetbaarheidsdoelstellingen voor de helikopters niet worden gehaald? Wat is uw inzet om dit op te lossen?

Het tekort aan reservedelen is in het verleden ontstaan. De slijtage van het materieel bleek tijdens missies groter dan vooraf werd aangenomen. Door het hoge uitzendtempo, de lange levertijden van reservedelen en beperkte budgetten, was het niet goed mogelijk om de reservedelen aan te vullen. Met de nota *In het belang van Nederland* heb ik dit onderkend en de ambitie en middelen in balans gebracht. Voor de helikopters is de materiële exploitatie structureel verhoogd. Voor de Chinook en de Apache heeft dit inmiddels zijn vruchten afgeworpen. Eind 2013 is met Boeing een onderdelencontract afgesloten waardoor voor deze twee typen voldoende onderdelen beschikbaar komen. Door de eerder genoemde lange levertijden van reservedelen, wordt deze verbetering niet onmiddellijk duidelijk in de inzetbaarheid. Over de bredere problematiek rondom de NH-90 wordt u in een later stadium afzonderlijk geïnformeerd.

35

Beschikt u, naast de missie in Mali, nog wel over voldoende technisch personeel en volledige «combat ready» bemanningsleden om Apaches en Chinook helikopters, indien noodzakelijk, in te zetten bij andere missies?

Vier Apaches zijn op dit moment ingezet, drie Chinooks worden per 1 oktober 2014 ingezet. Omdat op dit moment onvoldoende technisch personeel beschikbaar is en niet alle bemanningsleden volledig *combat ready* getraind zijn, kunnen op dit moment geen extra helikopters worden uitgezonden.

36

Welke wapensystemen van het CLSK kampen nu nog steeds met een gebrek aan reservedelen?

Op dit moment bestaan voor de Chinook, Apache en NH-90 nog tekorten, waarbij de situatie voor de eerste twee verbetert. Over de NH-90 helikopter wordt u op een later moment afzonderlijk geïnformeerd. Voorts bestaan voor de KDC-10 tekorten, vooral vanwege de wereldwijd verouderende en krimpende vloot.

37

Wanneer verwacht u dat de verschillende eenheden van het CLSK weer volledig aan hun operationele doelstellingen kunnen

voldoen en dat de personele en materiële problemen zijn opgelost?

38

Kunt u aangeven wanneer u verwacht dat de bij vrijwel alle helikopters en (transport)vliegtuigen geconstateerde capaciteitsproblemen zijn opgelost en kunt u dit uitsplitsen per type helikopter/vliegtuig?

Met uitzondering van de NH-90 helikopter verwacht ik dat de verschillende eenheden van CLSK uiterlijk in 2016 aan de operationele doelstellingen kunnen voldoen. Dit komt onder meer door de benodigde tijd om personeel te werven en op te leiden en door de lange levertijden van reservedelen. Over de NH-90 helikopter zal ik u op een later moment informeren.

39

Kunt u een toelichting geven op de hogere realisatie van verplichtingen, die het gevolg zijn van de F-16 opleidingen in Amerika?

In overleg met de Amerikaanse overheid is gekozen om de overeenkomst voor F-16 vliegeropleidingen en trainingen voor een periode van vijf jaar af te sluiten. In 2013 is dit contract ingegaan. Omdat eerdere contracten uitgingen van drie jaar zijn de verplichtingen door de nieuwe methodiek gestegen. De uitgaven per jaar zijn echter stabiel gebleven.

40

Is het mogelijk de fabrikant aansprakelijk te stellen vanwege de extra behoefte aan reservedelen voor de NH-90 vanwege bovenmatige slijtage?

Zoals ik u heb gemeld in mijn uitstelbrief van 28 mei jl. over de corrosie- en slijtageproblematiek bij de NH-90, ben ik, via het NATO *Helicopter Management Agency* (NAHEMA) in gesprek met de fabrikant over de financiële en juridische consequenties van de corrosie- en slijtageproblematiek. Over de NH-90 helikopter zal ik u op een later moment informeren.

41

Kunt u toelichten waar de slotwetmutatie op de verplichtingen voor de taakuitvoering van de luchtmacht ter hoogte van 193.313.000 euro precies uit bestaat, in miljoenen euro's?

De mutatie bestaat grotendeels uit twee verplichtingen. Deze betreffen ten eerste de vliegeropleidingen (€ 109,7 miljoen) en ten tweede het onderhoudscontract voor de motoren van de Cougar helikopter (€ 34,6 miljoen). Verder is vooral het Logistieke Centrum Woensdrecht nog een groot aantal kleinere verplichtingen aangegaan voor onder meer onderhoud en reservedelen voor de NH-90, KDC-10, C-130 en F-16.

42

Kunt u toelichten wat de aard en inhoud is van het Production, sustainment and follow-on development Memorandum of Understanding (PSFD-MoU)?

Alle partnerlanden in het F-35 programma nemen deel aan het *Production Sustainment and Follow-on Development* (PSFD) MoU. Daarin zijn afspraken vastgelegd over de productie, de instandhouding en de doorontwikkeling van de F-35 en over het bestuur van die aspecten tot en met 2051. Ook bevat het MoU regels voor de industriële participatie van de partnerlanden.

Het PSFD-MoU is daarmee het belangrijkste afsprakenkader van de deelneming van Nederland en de overige partnerlanden aan het F-35 programma. Met Kamerstuk 26 488 nr. 52 van 12 oktober 2006 is het document vertrouwelijk ter inzage aangeboden.

43

Waarom is de geraamde betaling van 22,3 miljoen euro uit hoofde van het PSFD-MoU in 2013 uitgevoerd, in plaats van in 2014?

In de begroting van 2013 was budget toegewezen voor het begin van de opleidingen en de vliegoperaties ter voorbereidingen op de operationele testfase van het F-35 programma. Het heeft echter tot december 2013 geduurd voordat deze voorbereidingen konden aanvangen. Hierdoor dreigde onderrealisatie op het budget. Om dit in 2013 te voorkomen is de voor 2014 geplande betaling voor het PSFD-MoU nog in 2013 uitgevoerd. De bepalingen van het PSFD-MoU bieden deze flexibiliteit.

44

Binnen welke termijn komt de investeringsquote weer uit op de noodzakelijke 20 procent? Zijn er binnen het NAVO-bondgenootschap afspraken over de procentuele omvang van de investeringsquote?

Naar het huidige inzicht wordt vanaf 2017 een investeringspercentage van 19,7 procent bereikt. Het beoogde verloop van het investeringspercentage is als volgt.

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
15,2%	13,6%	15,7%	17,6%	19,1%	19,7%	19,7%

Het beoogde percentage van 20 komt voort uit de gedachte dat een moderne krijgsmacht voldoende investeringsruimte moet hebben om haar hoofdwapensystemen te vervangen of te moderniseren ter bestendiging van haar relevantie in de toekomst. De Navo hanteert dat percentage als richtlijn.

45

Welke redenen liggen er aan ten grondslag dat het budget voor energie en water 21,6 miljoen euro hoger is uitgevallen dan begroot?

De raming van energie en water is geactualiseerd op basis van de realisatie van de afgelopen jaren.

46

Waarom zijn de extra uitgaven voor energie en water ter hoogte van 21,6 miljoen euro precies besteed?

De betreffende uitgaven hebben betrekking op de levering van energie en water door de nutsbedrijven op alle defensielocaties.

47

Wat verstaat u concreet onder het materieelbeheer?

Materieelbeheer is de zorg voor niet-geldelijke roerende zaken vanaf het moment van ingebruikneming tot aan het moment van afstoting. Materieelbeheer omvat de beheersmaatregelen in relatie tot de risico's van vermissing, onbruikbaarheid en gevaar van het aanwezige materieel.

48

Hoe definieert u de kwaliteit van het feitelijke beheer?

Het materieelbeheer is kwalitatief op orde als de benoemde beheersmaatregelen om de risico's van vermissing, onbruikbaarheid en gevaar te mitigeren, bestaan en in voldoende mate werken.

49

Wat betekent het op orde zijn van het materieelbeheer voor de feitelijke operationele inzet van de afzonderlijke krijgsmachtdelen?

De feitelijke operationele inzetbaarheid, de training en het voortzettingsvermogen is afhankelijk van veel factoren. De juiste zorg voor het aanwezige materieel is daar een onderdeel van.

50

Welke specifieke vijf dossiers zijn aangemerkt als aanbestedingsfouten?

De geconstateerde onrechtmatigheden betroffen dossiers op de volgende gebieden: twee dossiers op het gebied van facilitaire dienstverlening, dossiers over de aanbesteding van scheepsbrandstof en vrachtovervoer door de lucht en één dossier op het gebied van training van militaire vaardigheden.

51

Wat is het totale aantal agentschappen? Hoeveel personen zijn er werkzaam bij de agentschappen? Wat is het aantal werkzame personen per agentschap? Hoeveel daarvan is burgerpersoneel en hoeveel is defensiepersoneel?

Er zijn drie agentschappen met in totaal 3.441 vte'n. De verdeling per agentschap is als volgt:

- Defensie Telematica Organisatie 1.760 vte'n, waarvan 1.688 burger en 72 militair;
- Dienst Vastgoed Defensie 858 vte'n, waarvan 827 burger en 31 militair;
- Pareto 823 vte'n, waarvan 688 burger en 135 militair.

52

Bij welke agentschappen is sprake van externe inhuur en om hoeveel en welke functies gaat het? Wat is het aandeel van de externe inhuur in de totale (personeels-) kosten van de agentschappen?

Bij alle agentschappen van Defensie wordt personeel ingehuurd. Dit zijn de Defensie Telematica Organisatie (DTO), de Dienst Vastgoed Defensie (DVD) en Pareto. Het gaat om respectievelijk 218, 20 en 58 vte'n. Bij DTO betreft het functies zoals adviseurs, juristen, systeemontwikkelaars en applicatiebeheerders, projectmanagers en testers. Bij de DVD zijn het functies zoals projectleiders, adviseurs op specifieke gebieden (bijvoorbeeld brandveiligheid), technici en bouwprocesmanagers. Tenslotte gaat het bij Pareto vooral om bedieningsmedewerkers, maar ook om een enkele locatiemanager of conceptontwikkelaar. In de tabel hieronder vindt u het aandeel van de externe inhuur in de totale (personeels-) kosten van de agentschappen.

Realisatie 2013:	DTO in € x 1.000	Waarvan inhuur in %	DVD in € x 1.000	Waarvan inhuur in %	Pareto in € x 1.000	Waarvan inhuur in %
Totale lasten	€ 307.966	10%	€ 220.187	1%	€ 79.210	4%
Waarvan personele kosten	€ 153.025	21%	€ 56.379	5%	€ 42.385	8%
Waarvan inhuur	€ 32.170	–	€ 3.036	–	€ 3.305	–

53

Welke externen zijn betrokken geweest bij de inhuur onder de post juridisch advies, betreft dit alleen de order van de Defensie Telematica Organisatie (DTO) bij Doorne advocaten en juristen? Zo nee, welke overige kosten vallen onder de post juridisch advies?

Dit betreft alleen de order van de DTO bij Van Doorne advocaten en juristen.

54

In hoeverre is externe inhuur ten behoeve van juridische advies noodzakelijk?

58

Wat zijn de overwegingen geweest bij DTO om voor 3.725 uur ter waarde van 1.419.783,76 euro juristen in te zetten op het outsourcingtraject Informatievoorziening/Informatie communicatie technologie (IV/ICT)? Was DTO bevoegd om deze beslissing zelfstandig te nemen of is hiervoor toestemming gevraagd en verkregen? Zo ja, aan en van wie?

Een belangrijk strategisch project als de outsourcing van IV/ICT kent om tal van redenen een groot afbreukrisico. Dit wordt onder meer gevormd door de aanbestedingsrechtelijke en contractuele complexiteit van dit project. Marktpartijen hebben een groot belang bij het verkrijgen van opdrachten in het kader van dit project. De bereidheid van potentiële aanbieders om te procederen bij het mislopen van een opdracht, is in deze markt substantieel. Dit risico laat zich alleen wezenlijk beperken door uiterste zorgvuldigheid en professionaliteit te betrachten bij elke stap in het proces. Daarvoor is het noodzakelijk om tijdig hoog gespecialiseerd juridisch advies en juridische toetsing te krijgen en te kunnen beschikken over hooggekwalificeerde specialistische kennis van onder meer het aanbestedings- en IT-contractenrecht. De inschakeling van verschillende externe experts voor het project is onderdeel van het door de Secretaris-Generaal goedgekeurde project.

55

Hoeveel juristen zijn heeft u in dienst?

Het aantal juristen in dienst bij Defensie wordt niet bijgehouden. Medewerkers die een studie rechten hebben voltooid, kunnen immers ook werkzaam zijn op een niet-juridische functie binnen Defensie. De juridische functie is verweven met processen op alle niveaus door de gehele defensieorganisatie en is ondergebracht bij onder meer Directie Juridische Zaken, het dienstencentrum Juridische Dienstverlening, de operationele commando's, de MIVD, het Openbaar Ministerie te Arnhem en de Rechtbank en Gerechtshof te Arnhem.

56

Wat zijn de kosten van de landsadvocaat geweest? Zijn ook andere advocaten dan de landsadvocaat voor u werkzaam geweest? Zo ja, wat zijn hiervan de kosten?

57

Zijn er ook overige juridische kosten geweest, zoals griffierecht of veroordeling in de proceskosten? Zo ja, wat zijn hiervan de totaalkosten? Valt een aandeel van deze kosten onder post juridisch advies? Zo nee, onder welke post vallen deze kosten?

In 2013 betaalde Defensie € 1,3 miljoen aan de Landsadvocaat, waarvan circa € 0,05 miljoen voor advies over ICT. Voor het project outsourcing IV/ICT is er daarnaast een post voor inhuur van juridisch advies opgenomen ter hoogte van maximaal € 1,42 miljoen.

In dit geval ging het alleen om de kosten voor juridisch advies van juristen van Van Doorne ten behoeve van het project outsourcing IV/ICT.

58

Wat zijn de overwegingen geweest bij DTO om voor 3.725 uur ter waarde van 1.419.783,76 euro juristen in te zetten op het outsourcingtraject Informatievoorziening/Informatie communicatie technologie (IV/ICT)? Was DTO bevoegd om deze beslissing zelfstandig te nemen of is hiervoor toestemming gevraagd en verkregen? Zo ja, aan en van wie?

Zie het antwoord op vraag 54.

59

Wie is verantwoordelijk voor de beslissing van DTO een order te plaatsen bij Doorne advocaten en juristen tegen een overschrijding van het maximumtarief?

De beleidsregel waarin het maximum tarief is vastgesteld ingevolge de motie-De Pater (Kamerstuk 13 8025, jaar 2008 – 2009, 32 123-VII, nr. 49) heeft geen betrekking op inhuur krachtens mantel- of raamcontract (brief van het ministerie van Binnenlandse Zaken, d.d. 5 juli 2010, nr 2010-000366415). Het juridisch advies wordt gedurende het project outsourcing IV/ICT verkregen op grond van het voor de projectduur gesloten mantelcontract (ook raamovereenkomst genoemd), waarvoor een maximale omzet voor de duur van het project is vastgesteld. De gemandateerde directeur is verantwoordelijk voor het plaatsen van de order.

60

Liggen beoogde besparingen ten grondslag aan de keuze voor een outsourcingtraject IV/ICT? Zo ja, zijn de kosten van de externe inhuur door DTO van juristen die ingezet worden op het project outsourcing IV/ICT vooraf meegenomen in de beoogde besparingskosten?

Nee. Het uitgangspunt is dat Defensie kerntaken zelf doet, marktconforme diensten worden in beginsel uitbesteed, mits dat doelmatiger of doeltreffender is dan zelf doen. Voor de outsourcing IV/ICT is het bereiken van besparingen niet het hoofddoel. De inschakeling van verschillende externe experts voor het project is onderdeel van de outsourcing.

61

Zal de Kamer de (gereed zijnde) beleidsdoorlichting Kwetsbare scheepvaart nabij Somalië ruim voor 3 juli 2014 ontvangen? Zo nee, waarom niet?

Ja.